

УДК 378.1.122:[811.161.2+821.161.2]

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.11>

Л. М. ОВДІЙЧУК

*кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри української і зарубіжної літератури та методик викладання,
Університет Григорія Сковороди у Переяславі,
м. Переяслав, Київська область, Україна
Електронна пошта: lilia_regi@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-0268-5969>*

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРИНЦИПУ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОГО ЦИКЛУ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У статті розкрито походження слова «інтеграція», яке в античні часи означало «поповнення, відновлення», а процес передбачав об'єднання чого-небудь у єдине ціле і стосувався різних галузей суспільної діяльності. Цей термін нині актуалізовано і в освітній галузі, оскільки глобальний сплеск інформаційних потоків змушує людство шукати нові шляхи засвоєння та інтеграції знань.

Мета дослідження – з'ясування філософських засад інтеграції як принципу викладання дисциплін літературознавчого циклу у професійній підготовці вчителів української мови та літератури.

У контексті цього дослідження з'ясовано процес пізнання, його сутність, структуру, а також розкрито інтеграційну основу викладання дисциплін літературознавчого циклу на основі адаптованих наукових знань, обумовлено інформативний, вольовий і смисловий складники навчання студентів спеціальності «Українська мова та література». Авторка репрезентувала принцип викладання, який поєднує пізнавальні, практичні та ціннісні аспекти професійної підготовки студентів. Створене відповідно до психолого-педагогічних вимог навчальне середовище передбачає студентоцентрований підхід, забезпечує триєдиний рівень пізнання, діалектичні принципи засвоєння знань та формування відповідних компетентностей.

У статті також обумовлено застосування в освітній галузі новітніх філософських ідей, акумульованих у синергетиці, ноосферному вченні, загальній теорії систем.

Авторка акцентує увагу на моделі сучасної освіти, зорієнтованої на формування планетарно-космічного типу особистості, яка спирається на такі засадничі філософські категорії: універсальність, цілісність, фундаментальність, професійність, компетентність, гуманітаризацію, гуманізацію. Застосування принципу інтеграції у викладанні літературознавчих дисциплін – це шлях до цілісного, адекватно організованого процесу пізнання, який забезпечує пізнавальний, культурно-світоглядний, прогностичний, аксіологічний, інформаційно-комунікаційний складники фахової підготовки майбутніх учителів української мови та літератури.

Ключові слова: інтеграція, принцип, викладання, дисципліни літературознавчого циклу, навчальне середовище, фахова підготовка, майбутні вчителі української мови та літератури.

Вступ. Інтеграція як поняття було відоме ще в античні часи і походить від латинського слова *integratio* – поповнення, відновлення. Сучасні словники засвідчують таку дефініцію цього терміну як іменника: «об'єднання чого-небудь у єдине ціле» [Словник 1973 : 35]. Двомовний перекладний словник фіксує значення прикметника *integer*, *-gra*, *-grum* як: 1) недоторканий, цілий; 2) невикористаний, недосвідчений; 3) незайманий; 4) непорушний; *jus integrum* непорушне право; *lex integra* непорушний закон; 5) незіпсований, непідкупний; 6) здоровий [Словник 1974 : 95]. Слова зі спільним коренем *integr-* в античності використовували для позначення понять і термінів у різних

галузях: юриспруденції, філософії, художній літературі. Основним смисловим ядром ознак, законів, правил, явищ, предметів, процесів, які іменували словом *integer*, є цілісність, досконалість. Дефініція поняття протягом тривалого часу уточнювалася, поширювалася на різні сфери людської діяльності: науку, економіку, культуру, політику, мистецтво.

Цей термін актуалізовано і в освітній галузі, оскільки глобальний сплеск інформаційних потоків змушує людство шукати нові шляхи засвоєння та інтеграції знань.

Мета дослідження – з'ясування філософських засад інтеграції як принципу викладання дисциплін літературознавчого циклу

у професійній підготовці вчителів української мови та літератури.

Аналіз попередніх досліджень. Інтеграційні процеси досліджували філософи всіх поколінь та епох відповідно до універсального вчення про світ, людину, про буття і пізнання на рівні наявних у той чи інший період знань.

Інтеграцію як явище за сучасними філософськими позиціями репрезентовано у працях В. Готта, Б. Кедрова, С. Клепка, С. Кримського, В. Кузьміна, В. Лекторського, М. Моїсєєва, А. Ракітова, О. Січівіци, В. Степіна, А. Урсула, Ю. Шрейдера, М. Чепікова, В. Швирева, Б. Юдіна, В. Енгельгардта, Т. Койпера, (Т. Kuipers), Б. Фея (В. Fay); її потрактовано науковцями різнобічно: у контексті різних рівнів пізнання наук, діалектичних законів, антропології, освіти, культури.

Результати та дискусії. У межах нашого дослідження з'ясовано, що принцип (від лат. *princĭpĭum* – початок, основа) – це «першопочаток, те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки ...» [Філософський енциклопедичний словник : 519], який стосується викладання. Останнє в дидактиці трактується як «організований процес пізнання», «навчальна діяльність педагога з організації засвоєння навчального матеріалу», «вид діяльності, спрямований на управління пізнавальною діяльністю».

Тому необхідно було дослідити, розробити та апробувати такий принцип викладання, який би поєднував пізнавальний, практичний і ціннісний складники професійної підготовки студентів, а також створити відповідне навчальне середовище.

Епістемологія – це сучасна наука про пізнання, його сутність, структуру, поняття, що розкриває інформативний, вольовий і смисловий складники, отже, обумовлює інтеграцію мотивації, прагнень, бажань суб'єкта. Рівні та форми пізнання також мають інтеграційну основу: «у ХХ столітті остаточно утвердилося розуміння тричленної будови процесу пізнання та було пояснено, в чому полягає пізнавальна роль досвіду людської діяльності» [Петрушенко : 70].

Синтезуючий рівень пізнання важливий і в навчальному процесі, зокрема під час викладання дисциплін та засвоєння знань студен-

тами. Інтегралізм у пізнанні (науково-пізнавальний напрям у філософії, який показує шлях від простого до складного) апріорно результативніший, ніж вибіркоче надання переваги окремим його аспектам.

У контексті цього дослідження важливим є наукове пізнання та наукові знання, зокрема способи їх передачі викладачем та здобування/освоєння студентами у двоєдиному взаємообумовленому процесі викладання-учіння. Процес пізнання стосується науки та дисциплін, які репрезентують наукові знання. Адже у ЗВО викладаються адаптовані наукові знання у формі конкретної дисципліни за навчальною та робочою програмами, посібниками, підручниками, до того ж інтерпретовані викладачем на рівні власних знань, досвіду, компетентності. Своєю чергою пізнання кожної конкретної науки (навчального предмета) передбачає її осягнення за допомогою різних процесів: відчуття, мислення, абстрагування, рефлексії, усвідомленого та неусвідомленого сприйняття і відчуття. Тут діє один із складників принципу інтеграції – виявлення свідомості (суб'єкта) через цілісні взаємодоповнювальні складники (відчуття, уявлення, мислення) та пізнання в поєднанні інформативного, вольового і смислового компонентів, що зумовлює інтеграцію мотивації, прагнень, бажань суб'єкта пізнання (тобто студента). «У нинішніх реаліях ХХІ століття потрібно не «знати», а «пізнавати», тобто формувати вміння не лише здобувати, але й опрацювати, аналізувати, систематизувати, адаптувати і застосовувати у майбутньому практичному житті отримані знання» [Швед : 264].

Г. Спенсер, спираючись на метафору О. Конта про «гілки одного стовбура» щодо відносин між науками, розвиває її таким чином: «вона вказує, що науки мали один спільний початок, розвивались одночасно і час від часу розділялись і підрозділялись. ... таким чином розділи і підрозділи, що виникли, не стояли окремо, а то там, то тут прямо чи опосередковано знову поєднувались. Вони виходять із одного стовбура, дають і приймають у різних напрямках зв'язуючі відгалуження, і цей взаємозв'язок стає все більш тісним, більш заплутаним і розгалуженим» [Спенсер : 22].

Г. Спенсер пояснив не тільки інтеграційну основу наук, але й поєднання, взаємозалежність

і взаємний перехід основних методів наукового пізнання. Міркування Г. Спенсера дозволяють розкрити інтеграційну основу наук, які вивчають художню літературу як одну з форм людської свідомості та називаються літературознавчими (теорія та історія літератури, літературна критика та бібліографія, текстологія, літературознавча історіографія). У книзі «Літературознавчий словник-довідник» це явище пояснено так: «Значення І. н. за в. х. л. (*інтеграції наук за вивчення художньої літератури – пояснення мов* – Л. Овдійчук) усвідомилося після виділення літературознавства в окрему наукову галузь, із поглибленням диференціації методологічного арсеналу естетики, психології історії, соціології, із виникненням нових наук – семіотики теорії інформації, культурної антропології, металінгвістики, які по-своєму звертаються до мистецтва загалом і до художньої літератури зокрема. Під впливом досягнень цих наук видозмінюється традиційне літературознавство як за своєю структурою, так і за методологічним оснащенням. Це виявляється в історичній динаміці (змінності та боротьбі) літературознавчих шкіл, напрямів (біографізм, компаративізм, культурно-історична школа, психологізм, формалізм, «нова критика», рецептивна естетика, структуралізм, філософський постструктуралізм тощо), у структурі знання про літературу, у критеріях оцінки художніх творів і літературознавчих праць» [Літературознавчий словник-довідник: 304-305]. Поняття про інтеграцію наук під час вивчення художньої літератури містить організаційно-кількісний і логіко-пізнавальний (якісний) аспекти. Щодо першого аспекту йдеться про узгодження і поєднання дослідницьких зусиль представників різних наук і наукових установ, для яких художня література є об'єктом вивчення під власним кутом зору. Стосовно другого аспекту йдеться про використання теоретиком чи істориком літератури, літературним критиком, текстологом напрацювань інших наук під час дослідження та інтерпретації літературних явищ, художніх текстів тощо [Літературознавчий словник-довідник: 304-305].

Упровадження наукових знань із літературознавства в освітній процес відбувається на етапі формування освітніх стандартів, освітніх професійних програм і навчальних планів галузі знань

01 Освіта/Педагогіка, 014 Середня освіта (Українська мова і література) для майбутніх учителів української мови та літератури та здійснюється через робочі початкові програми під час вивчення конкретних літературознавчих курсів.

Другою важливою методологічною філософською основою для з'ясування сутності інтеграції є діалектика як вчення про загальний зв'язок і розвиток та як універсальний метод пізнання. Більшість методів освоєння світу мають інтеграційну основу, оскільки поєднують низку взаємозалежних складників. Наприклад, основні методи дослідження (дедукція та індукція) є протилежними, проте вони є зв'язковими між емпіричним і теоретичним пізнанням. Так само аналіз і синтез, історичне і логічне, абстрактне і конкретне як методи пізнання являють єдність об'єктивного й суб'єктивного, оскільки процес пізнання передбачає наявність об'єкта, який обумовлює метод, і суб'єкта, який формує його.

Закони діалектики пояснюють процеси диференціації та інтеграції, зокрема диференціацію наукового знання на різні науки, тобто їхню кількісна характеристика одночасно поглиблює (інтегрує) знання про пізнані явища з різних боків. Викладання літературознавчих дисциплін є діалектичним за своєю суттю процесом, який має інтеграційну основу, оскільки передбачає взаємозв'язки і взаємодію суб'єктів, розвиток, рух від незнання до знання, що забезпечується низкою використовуваних методів пізнання.

Процес пізнання апріорно передбачає наявність суб'єкта. Як зазначено у «Філософському енциклопедичному словнику», під час пізнання суб'єкт взаємодіє з об'єктом, спрямовує на нього свої пізнавальні здатності, перетворює та відображає його, формуючи систему знання про об'єкт [Філософський енциклопедичний словник: 613]. Екстраполюючи цю тезу на студентів, можна зробити висновок про необхідність розвитку пізнавальних та комунікативних здатностей. Застосування діалогічності у навчальному процесі є одним із важливих методологічних принципів, оскільки передбачає активність та інтерактивність студента під час освоєння наук, а також спільну діяльність і співпрацю педагога та здобувача освіти.

Важливо забезпечити суб'єкту, тобто майбутньому вчителю української мови та літератури, умови, середовище, форму «організації знань». «Організація знання – це суб'єктивна спроба подання сукупності потенційно доступних знань за певними критеріями (корисність, конкретність, науковість, істинність, аномальність тощо) у певній формі (звід, каталогізація, класифікація, типологізація, компіляція, експлікація, логічно-семантична впорядкованість – дедукція, індукція, гіпертекст, асоціація, каталог метафор, теорія, мережа теорій, картина світу, парадигма, дослідницька програма тощо) в одному середовищі (наприклад, у бібліотеці, книзі, довіднику, підручнику, енциклопедії, у комп'ютері, каталозі, свідомості, мисленні) або у їх поєднанні (наприклад, віртуальна бібліотека, людинокомп'ютерна інтерактивна організація представлення знань) із метою зручного для людини чи певного співтовариства користування та оволодіння інформацією, накопиченою людством і створюваною повсякчас» [Клепко : 24]

Формування особистості, яка інтегрує в собі такі якості, як фахова компетентність, активна життєва позиція, моральність, відповідальність, світоглядні цінності, є важливим завданням, яке має виконувати заклад вищої освіти, готуючи майбутніх учителів української мови та літератури до професійної діяльності.

Концептуальними є філософські теорії, які стверджують єдність і неподільність матеріального і духовного світу, враховуючи всезагальний принцип матеріальної єдності світу і діалектичний принцип розвитку. На філософії цілісності побудована загальна теорія систем і системна філософія (Л. фон Берталанфі, О. Богданов (Малиновський), Ю. Урванцев, Р. Л. Акофф (Russell L. Ackoff), Н. Вінер). Система як категорія на сучасному етапі її вивчення має такі суттєві ознаки: взаємний зв'язок тіл (частин, компонентів, елементів), які утворюють систему; суперечливий характер взаємодії між елементами системи; наявність інтегративних якостей і властивостей; якісна відмежованість взаємозв'язаної цілісності елементів від зовнішнього середовища. Очевидно, що система як теорія, метод, підхід, методологія є основою будь-якої наукової роботи.

Важливість системного підходу як методології цієї наукової роботи ми вбачаємо

в дослідженні та створенні моделі інтегрованого вивчення дисциплін літературознавчого циклу у фаховій підготовці майбутніх учителів української мови та літератури як системи на основі принципів цілісності, превалювання цілого над частинами, ієрархічності та полісистемності. Ця модель може розглядатися як елемент системи фахової підготовки студентів спеціальності 014 Середня освіта Українська мова і література та одночасно як система літературознавчої підготовки майбутніх учителів української мови та літератури, побудована на засадах інтеграції.

Модель як система складається із взаємозалежних частин, елементів (змістової і діяльнісної інтеграції); вона побудована за певною ієрархією і внаслідок їх взаємодії виявляється результат, який є реалізацією мети – формування у майбутніх учителів української мови та літератури інтеграційно-літературознавчої компетентності.

Безумовно, системний підхід застосовано в цій роботі для постановки мети, завдань, визначення об'єкта дослідження, критеріїв для поліпшення об'єкта й управління ним, ієрархічного пізнання тощо [Філософський енциклопедичний словник: 584]

У річищі системної філософії виникла синергетика як наука [Н. Накен], що дала поштовх створенню нової стратегії пізнання, стратегії участі (С. Курдюмов, І. Пригожин, І. Стенгерс, Р. Фуллер, Г. Хакен), а також пошук метамови між галузями знань. Саме синергетика стала основою для синергетичної моделі освіти на основі нелінійного мислення (В. Аршинов, О. Балобанов, В. Буданов, О. Князева, В. Кремень, Г. Шефер та інші).

Цінним для нашого дослідження є напрацювання синергетики у сфері самоорганізації цілісних систем. Людина теж може розглядатися як цілісна система (В. Кремень) у соціальному середовищі. Зокрема, студент в освітньому середовищі – це особистість, яка поєднує раціональне і чуттєве, тобто, набуваючи теоретичних знань, одночасно виявляє своє ставлення, має мету, певні мотиви до навчання. Інтеграція раціонального (розуму) та ірраціонального (почуття) компонентів особистості відбувається завдяки креативній діяльності індивіда. «Продукти інтелектуальної діяльності перетво-

рюються на чуттєво-емоційні взаємодії та відносини людини зі світом та соціумом, зокрема з тим середовищем, де вона навчається, живе, культурно розвивається. Тому це освітнє середовище має забезпечувати студентам не тільки можливості здобуття теоретичних знань, але й «культуру навчання», освоєння синергетичного мислення, «здатного залучати окремі фрагменти цілісного знання до загальнокультурного контексту» [Синергетика : 9-10]

Вчення про ноосферу (В. Вернадський, Е. Леруа, П. Тейяр де Шарден) теж ґрунтується на засадах цілісності. Тому нині науковці говорять про ноосферу «як моноліт планети, життя, інстинкту і духу». Це відкриття сприяло формуванню еволюційно нового підходу до освіти. Так виникла ноосферна освіта, особлива цінність якої «полягає в інтегруванні навчального матеріалу з різних областей наукового знання, які, на перший погляд, несумісні один із одним. Світогляд особистості в навчально-освітньому процесі формується поступово та цілісно (за рахунок наукового, філософського, етичного, культурологічного знання). Студент поступово розвиває в собі здатність рефлексії, пов'язаної з усвідомленням своєї життєвої місії на цій планеті. Під час навчання має відбутися формування норм соціоприродної етики, враховуючи те, що духовні цінності людства завжди тісно пов'язані з природою і культурою, які є частиною біосфери та ноосфери» [Субіна : 109].

Звідси випливає важливий методологічний аспект інтеграційного принципу викладання – формування цілісної ноосферної свідомості майбутніх учителів української мови та літератури, тобто системи поглядів на світ із різного боку, здатності рефлексувати щодо важливих аспектів самототожності у реальному світі (Я є Я) та особистісної і соціальної ідентичності (Я є Хтось) [Дашенкова :]

Сучасна філософська наука ставить питання про інтеграцію як форму «організації знання з метою його ущільнення, компресії. Ущільнення знань – це процес реконструкції певного фрагменту знань, засвоєння якого в реконструйованому вигляді потребує менше часу, проте надає особистості еквівалентні загальнонавчальні й технологічні уміння» [Клепко] Одним із чинників випереджувального розвитку освіти є її інтегративність. «Вища освіта – це

суспільна інституція, що знаходиться на межі між знаннями, законсервованими у бібліотеках, конспектах та комп'ютерах викладачів, і знаннями, що функціонують у сфері виробництва. Вища освіта, з одного боку, має підтримувати у живому стані вже вироблене за історію людства та кодифіковане знання у текстах, а з іншого боку, вона зобов'язана «сканувати» інформацію, що функціонує у відповідних доменах зовнішнього середовища, до яких вона постачає своїх випускників» [Клепко : 21]. Оскільки зовнішні організації оперують знаннями, які не завжди відповідають критеріям науковості, не структуровані, не упорядковані, то, відповідно, вищі заклади освіти здійснюють кодифікацію та упорядкування інформації, організацію у відповідні структури, порівняння з наявними системами і не системами знань. Зрештою ця інформація інтегрується у навчальні програми, які забезпечують процес підготовки фахівців для різних галузей суспільного життя як репрезентантів нових знань [Клепко].

Упродовж останніх десятиліть інтеграційні явища спричинили актуалізацію нових галузей філософії, зокрема філософії освіти. Виокремлення цієї науки у США та у країнах Європи зумовлене створенням національних освітніх систем. Її фундаторами є Р. Пітерс (Peters, R.S.), Д. С. Філліпс, П. Хірст, І. Шеффлер, Р. Керрен (Curren), Р. Робертсон (Robertson, Nager, 2003) та інші. Філософський інтерес до сфери освіти очевидний і цілком зрозумілий, адже феномен освіти невичерпний і зумовлює появу широкого діапазону наукових студій у цій царині. Філософія освіти є інтегральною за своєю суттю наукою, оскільки поєднує різні галузі знань (філософію і педагогіку) та репрезентує онтологічну і гносеологічну основу освіти, її діалектику та інші закономірності розвитку. «Філософсько-освітні знання формуються не з окремих систем знань, а узагальнюючи передовий освітній досвід, у міжсистемній їх взаємодії. Саме філософські категорії із їхніми методологічно-концептуальними основами стають визначальними для вищої освіти, для забезпечення її випереджувального характеру і прогностичної освітньої політики» [Сингаївська : 91].

Українськими науковцями (В. Андрущенко, О. Базалук, М. Міщенко, М. Бойченко, І. Каленюк, С. Клепко, М. Конох, В. Кремень,

В. Лутай, М. Михальченко, В. Огнев'юк, Є. Пінчук, М. Романенко, О. Шевченко, В. Шинкарук, А. Ярошенко) у річниці загальносвітових тенденцій і вітчизняних реалій розроблено концептуальні засади філософії освіти, що спираються на певні принципи. Основним із них є формування такого світогляду, який допомагає розв'язати суперечності в соціумі та в освітній діяльності, зокрема між двома протилежними конкуруючими тенденціями (індивідуальною та колективістською), через гармонійне поєднання свободи вибору кожного члена суспільства та визнання обов'язкових правил діяльності (певних обмежень); принцип діалектичного зведення протилежностей у нескінченності до розкриття їх загальної суті, тобто того, що притаманне кожному типу сучасних світоглядів; діалоговий принцип розв'язання суперечностей у теоретичній і практичній освітній площині (замість антагоністичного) [Енциклопедія освіти : 961].

Модель сучасної освіти, зорієнтована на формування планетарно-космічного типу особистості, на думку науковців О. Базалука, Г. Берегової, М. Піщуліна, Ю. Огородникова, Н. Юхименка, спирається на такі фундаментальні філософські категорії: універсальність, цілісність, фундаментальність, професійність, компетентність, гуманітаризацію, гуманізацію.

Якщо екстраполювати названі філософські категорії на фахову освіту майбутніх учителів української мови та літератури, можна констатувати, що всі вони спрямовані на особистість, яка здобуває універсальну освіту в певному культурно-науково-інформаційно-освітньому середовищі, де створено оптимальні умови для засвоєння змісту дисциплін і формування навичок, умінь за допомогою визначених викладачами засобів і методів навчання, застосовуючи водночас власні інтелектуальні, навчальні, творчі здібності задля досягнення певного рівня освіти і ступеня оволодіння психологічною структурою професійної педагогічної діяльності. Для забезпечення універсальності й цілісності освіти майбутніх учителів-філологів і формування світогляду сучасної діджиталізованої людини, відповідальної за себе, світ, в якому живе, планету, якій загрожує знищення,

потрібно інтегрувати у навчальний процес інформаційно-комунікаційні технології, ураховуючи етичну складову і формуючи інформаційну культуру. Як зазначає Г. Берегова, інформаційна культура - це інтегративна якість особистості, «що поєднує динамічну систему гуманістичних ідей, ціннісно-значеннєвих орієнтацій, власних властивостей і позицій особистості та втілюється, відповідно, у способах діяльності в інформаційному середовищі, у його пізнанні й перетворенні, визначає цілісну готовність особистості до гуманітарного, творчого, продуктивного освоєння способу життя в інформаційному суспільстві» [Берегова: Значущість 2016 : 258].

Отже, філософія освіти як окрема наукова галузь інтегрує основні тенденції, які преважують у філософії загалом та в освітній галузі зокрема, а також антропоцентричний, аксіологічний, глобалізаційний, інформаційний напрями реформування освітнього середовища України. Важливим аспектом організації навчального процесу майбутніх учителів української мови та літератури є студентоцентризм і ціннісний підхід до засвоєння знань і формування компетентностей.

Результати й висновки. Отже, застосування принципу інтеграції у викладанні літературознавчих дисциплін – це шлях до цілісного, адекватно організованого процесу пізнання. Викладання літературознавчих дисциплін за принципом інтеграції методологічно ґрунтується на філософських засадах епістемології як сучасної науки про пізнання, його сутність, структуру, поняття та має такі складники: інформативний, вольовий і смисловий, отже, зумовлює інтеграцію мети, мотивації, прагнень, бажань суб'єкта (тобто студента) під час його професійної підготовки та забезпечує її пізнавальну, культурно-світоглядну, прогностичну, аксіологічну, інформаційно-комунікаційну складники. Власне це є основою підготовки майбутніх учителів української мови та літератури до інтеграції у соціальне і професійне середовище.

Перспективними у цьому напрямі є дослідження психолого-педагогічних аспектів інтеграції у контексті фахової підготовки майбутніх учителів української мови та літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батечко Н. Методологія освітології: синергетичний аспект. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 1-2 (16-17). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/146446027.pdf> (дата звернення 19.08.2021)
2. Берегова Г. Д. Значущість філософії освіти в історичному контексті. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. № 65. С. 251-262.
3. Дашенкова Н. М. Ідентичність у невизначеності: проблеми та виклики. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2014. (1092). Випуск 50. URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2220> (дата звернення 19.08.2021)
4. Енциклопедія освіти. Гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
5. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання. Частина 1. *Філософія освіти*. 2005. № 2. С. 20-34.
6. Літературознавчий словник-довідник. За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
7. Панфілов О. Ю., Романова І. В. Синергетичний підхід в осмисленні освіти. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2019. № 3 (42). С. 71-80. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.42.170335>. (дата звернення 19.08.2021)
8. Петрушенко В. Людина і знання: епістемологічна складова філософської антропології. *Філософські науки*. 2017. Vol. 3, No. 1. С. 77-82. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/oct/6484/petrushenko.pdf> (дата звернення 19.08.2021)
9. Сингаївська А. М. Філософія освіти та її концептуалізація у століття освіти. *Гуманітарний часопис*. 2007. № 4. С. 87-95. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=URN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gumc_2007_4_13 (дата звернення 19.08.2021)
10. Синергетика і освіта: монографія. За ред. В. Г. Кременя. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. 348 с.
11. Словник іншомовних слів. За ред. О. С. Мельничука Київ, 1974. 776 с.
12. Словник української мови: в 11 томах. Том 4. 1973. С. 35. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movu_v_11_tomakh/%D1%96%D0%BD~ (дата звернення 19.08.2021)
13. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства. За ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980. Т. 1. С. 406. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movu_v_11_tomakh/%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B8 (дата звернення 19.08.2021)
14. Спенсер Г. Синтетическая философия. Київ : Ника-Центр. 1997. 512 с.
15. Субіна, О. О. Ноосферна освіта як важлива складова фахової педагогічної підготовки. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітної науково-практичної конференції викладачів, докторантів та аспірантів, 14-18 березня 2016 року*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. С. 108-110.
16. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис. 2002. 743 с
17. Швед М. Сучасний освітній простір у фокусі змін і ризиків. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2019. Випуск 34. С. 260–270 DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2019.34.10595> (дата звернення 19.08.2021)
18. Naken H. Synergetics: Introduction and Advanced Topics. Springer, 2004. 758 p.

REFERENCES

1. Batechko, N. (2017) Metodolohiia osvitolohii: synerhetychnyi aspekt. [Methodology of educology: synergetic aspect] *Osvitolohichnyi dyskurs*. № 1-2 (16-17) URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/146446027.pdf> [in Ukrainian].
2. Berehova, H. D. (2016) Znachushchist filosofii osvity v istorychnomu konteksti [The importance of philosophy of education in historical context] *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*. № 65. S. 251-262 [in Ukrainian].
3. Dashenkova, N. M. (2014) Identychnist u nevyznachenosti: problemy ta vyklyky. [Identity in uncertainty: issues and challenges] *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriiia «Teoriiia kultury i filosofiiia nauky»*. (1092). Vypusk 50. URL: <https://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2220> [in Ukrainian].
4. *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]* (2008) Hol. red. V. H. Kremen. K.: Yurinkom Inter, 1040 s. [in Ukrainian].
5. Klepko, S.F. (2005) Intehrativna osvita i polimorfizm znannia. [Intergation Education and Multiformality of Knowledge] Chastyna 1. *Filosofiiia osvity*. № 2. S. 20-34. [in Ukrainian].
6. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk. [Literary Criticism Reference Book]* (2007) Za red. R.T. Hromiaka, Yu. I. Kovaliva, V. I. Teremka. K.:VTs «Akademiia», 752 s. [in Ukrainian].
7. Panfilov, O. Yu., Romanova I. V. (2019) Synerhetychnyi pidkhdid v osmyslenni osvity. [Synergetic approach to interpretation of education] *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho*. № 3 (42). S. 71-80. DOI: <https://doi.org/10.21564/2075-7190.42.170335> [in Ukrainian].
8. Petrushenko, V. (2017) Liudyna i znannia: epistemolohichna skladova filosofskoi antropolohii. [Man and knowledge: the epistemological component of philosophical anthropolog] *Filosofski nauky*. Vol. 3, No. 1, s. 77-82. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/oct/6484/petrushenko.pdf> [in Ukrainian].

9. Synhaivska, A. M. (2007) *Filosofia osvity ta yii kontseptualizatsiia u stolittia osvity*. [Philosophy of Education and its Conceptualization in to the Century of Education] *Humanitarnyi chasopys*. № 4. S. 87-95. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=gumc_2007_4_13 [in Ukrainian].
10. *Synerhetyka i osvita: monohrafiia* [*Synergetics and Education: monograph*] (2014) / za red. V. H. Kremenia. K. Instytut obdarovanoi dytyny. 348 s. [in Ukrainian].
11. *Slovnnyk inshomovnykh sliv* [*Dictionary of Foreign Words*] (1974) za red. O. S. Melnychuka K., 776 s. [in Ukrainian].
12. *Slovnnyk ukrainskoi movy: v 11 tomakh*. [Dictionary of Ukrainian Language: in 11 volumes] (1973) Tom 4, Stor. 35. URL: http://ukrlit.org/slovnnyk/slovnnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D1%96%D0%BD~
13. *Slovnnyk ukrainskoi movy: v 11 tt*. [Dictionary of Ukrainian Language: in 11 volumes]. (1973) Tom 1. S. 406. URL: http://ukrlit.org/slovnnyk/slovnnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh/%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B8
14. Spenser, H. (1997) *Syntetycheskaia fylosofyia*. [*The Synthetic philosophy*] K.: Nyka-Tsentr. 512 s. [in Ukrainian].
15. Subina, O. O. (2016) *Noosferna osvita yak vazhlyva skladova fakhovoi pedahohichnoi pidhotovky*. [Noosphere Education as a Significant Component of Professional Pedagogical Training] *Yednist navchannia i naukovykh doslidzhen – holovnyi pryntsyyp universytetu: materialy zvitnoi naukovo-praktychnoi konferentsii vykladachiv, doktorantiv ta aspirantiv, 14-18 bereznia 2016 roku*. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. C. 108-110. [in Ukrainian].
16. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnnyk*. [*Philosophical Encyclopaedia*] (2002) K.: Abrys. 743 s. [in Ukrainian].
17. Shved, M. (2019) *Suchasnyi osvittii prostir u fokusi zmin i ryzykiv* [Modern educational space in the focus of changes and risks] *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia pedahohichna*. Vypusk 34. S.260–270 DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2019.34.10595> [in Ukrainian].
18. Haken, H. (2004) *Synergetics: Introduction and Advanced Topics*. Springer, 758 p [in Germany].

L. M. OVDIICHUK

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor,

Doctoral Student at the Department of Ukrainian and Foreign Literature and Teaching Methods,

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,

Pereiaslav, Ukraine

E-mail: lilia_regi@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-0268-5969>

PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF THE INTEGRATION PRINCIPLE OF TEACHING SUBJECTS OF THE LITERARY CRITICISM CYCLE IN FUTURE TEACHERS OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE PROFESSIONAL TRAINING

The article reveals the origin of the word “integration”, which meant replenishment, restoration during ancient times, and the process expected integration of something in to a single whole and concerned various sectors of social activity. This term is now actualized in the educational sphere, since the global surge of information forces humanity to look for new ways of assimilating and integrating knowledge.

The purpose of the study is to find out the philosophical principles of integration as a principle of teaching disciplines of the literary criticism cycle in Ukrainian language and literature teachers professional training.

In the context of this study, we clarified that the process of knowledge, its essence and structure, and also disclosed the integration basis of teaching subjects of the literary criticism cycle on the basis of adapted scientific knowledge, and we stipulated informative, volitional and significative components of the Ukrainian language and literature students' teaching. The author represented the principle of teaching, which combines cognitive, practical and value aspects of the student's professional training. It is created educational environment in accordance with psychological and pedagogical requirements, such educational environment expects the student oriented approach, provides a triune level of knowledge, dialectical principles of mastering knowledge and formation of corresponding competencies.

The article also determines application of the latest philosophical ideas, accumulated in synergetics, noosphere doctrine, the general theory of systems.

The author focuses on the model of modern education, oriented on formation of a planetary-space type of personality, which relies on such basic philosophical categories: universality, integrity, fundamentality, professionalism, competence, humanitarianization, humanization. Usage of the principle of integration in teaching of literary criticism subjects is a way to the integral, adequately organized process of knowledge, which provides cognitive, cultural and world outlook, predicted, axiological, information and communication components of the future teachers of Ukrainian language and literature professional training.

Key words. Integration, principle, teaching, subjects of literary criticism cycle, educational environment, professional training, future teachers of Ukrainian language and literature.